

ברית משולשת

ברית יחיד (ברית מילה), **ברית עם** (קרובן פסח) ו**ברית ארץ** (קרובן העומר)

עומר – ראשית הקציר

המעייין במדרש רבה על התורה, ימצא דברים תמוהים בשם רבי יוחנן על מצוות העומר:

”רבי יוחנן אומר: אל תהא מצוות העומר קלה בעיניך, שעל ידי מצוות העומר זכה אברהם אבינו לירש את ארץ כנען, שנאמר: ‘...וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶחְרִיקָה אֶת אֶרֶץ מִגְרִיקָה, אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֶת עוֹלָם...’ ונאמר: ‘...וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר...’ (בראשית יז, ח-ט).”

רבי יוחנן מזהה את הברית האמורה כאן כמצוות העומר, והזיהוי הזה תמוה מאוד. נצטט את הפסוקים האמורים בעניין הברית:

”...וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר... זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ... הַמּוֹל לְכֶם כָּל זָכָר.”

(בראשית יז, ט-י)

היה צריך רבי יוחנן לומר: בזכות **ברית המילה** זכה אברהם אבינו לארץ ישראל. מה עניינה של מצוות העומר לכאן? ואם יש קשר בין ברית המילה למצוות העומר, מהו הקשר הזה?

ספירת העומר היא מצווה ידועה, אשר פוגשים אותה יום יום מחג הפסח ועד חג השבועות. פחות מפורסמת ממנה היא מצוות **הקרבת העומר**, שנהגה בבית המקדש למחרת יום טוב ראשון של פסח. **העומר** הוא ראשית קציר השעורים ומכיל כ-2.5 קילוגרם קמח. הקרבתו בבית המקדש, מתירה את אכילת השעורים ומוצריהם בכל מקום. בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, אסור לאכול מהתבואה החדשה עד מוצאי יום ט"ז לחודש ניסן.

את העומר יש להניף, ופעולה זאת נעשית על ידי הכהן. לפעולת התנופה נודע משקל רב עד כדי כך, שהעומר מוגדר בתורה בשם "עֹמֵר הַתְּנוּפָה" (ויקרא כג, טו). בהמשך יבואר מדוע פעולת התנופה היא פעולה חשובה כל כך.

■ כיבוש ארץ ישראל

נשוב אל התקופה אחרי חציית הירדן, שבה הגיע עם ישראל לארץ ישראל. האירוע התרחש ביום העשירי לחודש ניסן, במקום הנקרא גִּלְגָּל:

"וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וַיַּחֲנוּ בְּגִלְגָּל בְּקֶצֶה מִזְרַח יְרִיחוֹ".

(יהושע ד, טז)

אחרי העלייה מן הירדן, הפעולה הראשונה שבה נקט יהושע בן נון הייתה **למול את בני ישראל**.

"וַיַּעַשׂ לֹוּ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים, וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..."

(יהושע ה, ג)

המצווה הזאת התבצעה בתום תקופה ארוכה, שבה מתו במדבר כל הנימולים ביציאה ממצרים, ועדיין לא נימולו כל אלו שנולדו במדבר (מפני הסכנה). תהליך הריפוי מברית המילה נמשך שלושה ימים.

מיד לאחר מכן התכונן העם למצוות **הקרבת קרבן פסח**:

"וַיַּחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל, וַיַּעַשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב

(שם, פסוק י)

בְּעָרְבוֹת יְרִיחוֹ".

את הפסח הקריבו בארבעה עשר, ואת העומר שהוא ראשית קציר השעורים בארץ ישראל, הקריבו ביום ששה עשר שהוא למחרת יום טוב של פסח ואז הותר להם לאכול מתבואת הארץ:

"וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבוֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלְוֵי, בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה".

(שם, פסוק יא)

התיאור העובדתי שהפסוק מציין, שהעם המתין עד למחרת הפסח כדי לאכול מן התבואה החדשה, היא ההוכחה שמציג הרמב"ם לשיטת חכמי ישראל בויכוחם עם כת הצדוקים. חכמי ישראל פירשו את הביטוי בתורה "וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֵר... מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת..." (ויקרא כג, יא), לא ממחרת שבת בראשית כפי שפירשו כת הצדוקים, אלא **ממחרת הפסח** שגם הוא נקרא 'שבת'.

נסכם ונאמר.

בכניסת עם ישראל לארצו ליוו אותם שלוש מצוות בזו אחר זו, ואלו הן:

1. מצוות ברית המילה.

2. מצוות קרבן פסח.

3. מצוות הקרבת העומר.

עלינו לברר, האם יש מכנה משותף לשלוש המצוות האלה?

מסתבר שכן. המכנה המשותף הוא **ברית עם ה'**, הנכרתת בשלוש רמות.

■ היחיד, העם והארץ

1. ברית המילה – ברית יחיד

נפתח במצוות ברית המילה, שהיא יצירת קשר בין כל יהודי לבין ה'. הקשר הזה הוא קשר בסיסי שעליו ייבנה קשר חזק יותר. ברית המילה היא קומת קרקע, שעליה תיבנה קומה שנייה.

יצירת הקשר בברית המילה מתאפשרת על ידי היפרדות מן הערלה, שהיא אמנם כיסוי גשמי של עור אך היא מעכבת את גילוי הקשר הרוחני בין כל יהודי לבין ה'. הראשון שביצע מצוה זו וייסד את הקשר המופלא הזה, היה אברהם אבינו אבי האומה.

2. קרבן פסח – ברית עם

הקומה השנייה תלויה בקרבן פסח, שגיבש ביציאת מצרים את עם ישראל כולו לישות אחת בעלת זהות עצמית. משום כך, אחת מן המצוות העיקריות בקרבן פסח היא:

”...כֹּל בֶּן נֶכֶד לֹא יֹאכַל בו”.

(שמות יב, מג)

יש לזכור, כי דם הפסח שניתן על המשקוף ועל שתי המזוזות, יצר תיץ בין עם ישראל לבין המצרים. דם הקרבן הפריד בין בכורי ישראל לבכורי מצרים, אלו לחיים ואלו למיתה.

בנוסף יש לדעת, כי כדי שעם ישראל יהיה מקושר בקשר אמיץ עם ה' אלוקי ישראל, היה עליו להיפרד מאלילי מצרים. שחיתת הפסח הייתה למעשה ביטול אלילותו של הטלה (אליל מצרים) בחודש ניסן שמזלו טלה.

היציאה ממצרים היא ביטוי להיפרדות עם ישראל מסוג של ערלה, האוטמת ומפריעה לקשר הרוחני שלו עם ה'. תהליך ההיפרדות החל ביציאה הפיזית ממצרים, והסתיים בנס קריעת ים סוף. טביעת המצרים בים ניתקה סופית את עם ישראל מאימת פרעה. לקרבן הפסח ייקרא 'ברית עם'.

3. מצוות העומר – ברית ארץ

הקומה השלישית של הברית נוגעת לארץ ישראל. כדי שארץ ישראל תופרד משלטון הכנעניים, היה צורך להמתין לבואם של בני ישראל בהנהגת יהושע בן נון. באמצעות הקרבת עומר השעורים לה' בששה עשר בניסן והקרבת מנחת החיטים בחג השבועות, תנתק תבואת ארץ ישראל משליטת הכנענים שהיו מקריבים אותה לאליהם. למצוה זו ייקרא 'ברית ארץ'. הנביא ישעיהו מכריז על הברית המשולשת:

"כֹּה אָמַר ה' בְּעַת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבַיּוֹם יִשְׁעֶהָ עֲזַרְתִּיךָ, וְאַצְרֶךָ וְאַתְנֶנְךָ לְבְרִית עִם לְהִקִּים אֶרֶץ לְהַנְחִיל נַחֲלוֹת שְׂמֹמֹת".

(ישעיהו מט, ח)

1 – ברית יחיד. 2 – ברית עם. 3 – ברית ארץ.

■ במפגש הזמן

שלושת מרכיבים אלו בנויים זה על גבי זה כבניין בן שלוש קומות. אין אפשרות לעלות אל הקומה העליונה ללא שלמות כל הקומות שתחתיה.

הנה לדוגמא קומה שנייה – ברית עם.

כדי להגיע לקומה השנייה, על כל יחיד מישראל להיות נימול כפי שמחייבת קומת הקרקע. ברית המילה היא תנאי יסודי לאכילה מקרבן פסח בליל יציאת מצרים, ומן הסתם היא גם תנאי ליציאה:

"זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, כָּל בֶּן זָכָר לֹא יֹאכַל בו... וְכִי יִגְדֹר אֶתְךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לֵה, הַמּוֹל לֹא כָּל זָכָר וְאִזָּו יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ..."

(שמות יב, מג; מח)

הכלל הזה מסביר את פרסומו של אירוע יוצא דופן, אשר התרחש בשעה שמשה רבנו היה בדרכו למצרים בשליחות ה':

"וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן, וַיִּפְגְּשׂוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ. וַתִּקַּח צַפְרָה צֵר וַתְּכַרֵת אֶת עֶרְלַת בְּנָהּ..."

(שמות ד, כד-כה)

ציפורה אשת משה מלך בזריזות את בנה והצילה בכך את חייו של משה.

האירוע הזה מדגיש יותר מכל את חשיבות השמירה על הברית הבסיסית של היחיד, לפני שכלל היחידים ייפכו לעם שלם שְׂיִכְרוּת בְּרִית עִם ה' כִּישׁוֹת מֵאוּחַדָּת של עם אחד.

באמצעות עשר המכות שפגעו במצרים ופסחו על בני ישראל, החל העם להתגבש לאיטו. ההסתגרות בבתים, השחיטה ואכילת קרבן פסח שהוא אלוהי מצרים, הכינו את העם לקראת יציאתו והתנתקותו ממצרים. קרבן פסח מסמל את התנתקות העם מערלת מצרים, וזו ברית המילה של עם שלם.

כל זה מפורש בדבר ה' אל יהושע מיד לאחר שמל את כל העם בכניסה לארץ ישראל:

”וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גָּלוּתִי אֶת הָרֶפֶת מִצְרַיִם מֵעַלְיֵכֶם...” (יהושע ה, ט)

זה מזכיר פסוק אחר שאותו הדגישו בני יעקב לשכם ואביו:

”וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת אַחֲתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עֶרְלָה, כִּי חֲרָפָה הוּא לָנוּ.” (בראשית לד, יד)

זאת ועוד. כשם שקומת הקרקע חיונית לפני העלייה לקומה שנייה, כך השנייה הכרחית לפני העלייה לקומה השלישית, שהיא כריתת ברית עם ארץ ישראל. עם ישראל מגיע לארץ ישראל בעשירי לניסן. יהושע מל את העם ומכין אותם לקרבן פסח במועדו. רק לאחר שהתקיימה ברית היחיד וברית העם, הגיע זמנה של ברית הארץ. כעת על הארץ ותבואתה להיפרד משלטון הכנעני, כדי שעם ישראל יוכל להתחבר אליה.

הקשר והברית בין ארץ ישראל ובין עם ישראל התחיל להיווצר עם קצירת עומר השעורים והקרבתו לה'. תהליך זה הושלם בחג השבועות בקרבת קרבן החטים. עד לאותו זמן היו הכנענים מקריבים את תבואת הארץ לאליליהם. הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה קרבה תבואת הארץ לה', הייתה בט"ז בניסן, החודש שבו נכנסו בני ישראל לארץ ישראל. ביום הזה התנתקה תבואת השעורים סופית מקרפת הכנעני, פעולה הדומה לפעולת ברית המילה, אלא שהיא 'ברית עם הארץ'. כעת פוענחו דברי רבי יוחנן שבהם פתחנו את המאמר, המשווים את ברית המילה למצוות העומר:

”רבי יוחנן אומר: אל תהא מצוות העומר קלה בעיניך, שעל ידי מצוות העומר זכה אברהם אבינו לירש את ארץ כנען, שנאמר: '...וַנִּתְּתִי לְךָ וּלְזַרְעֶךָ אֶחְרִיף

את אֶרֶץ מִגְרִיָּה, אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם...'. וְנֹאמַר: 'וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר...".

(ויקרא רבה, פרשה כח, אות ו)

קבלת תורה

אחר שתי מלחמות קצרות, מלחמת יריחו ומלחמת העי, מקים יהושע מזבח וכותב על האבנים את כל ספר משנה תורה. באותו מקום, מול הר גריזים והר עיבל, עומד עם ישראל מְשֻׁנֵי צִידי ארון הברית הנישא על ידי הכהנים, ושומע את דברי הברכה והקללה.

המעמד הזה – אחר הכניסה לארץ ישראל ואחרי הקרבת קרבן הפסח וקרבן העומר – הוא אֲשֶׁרֹר (אישור מחדש) קבלת התורה ומקביל באופיו למה שקרה חמישים יום אחרי היציאה ממצרים, בו עמד עם ישראל כולו מול הר סיני לקבלת תורה. כשנבחן את התפתחות שלושת השלבים המרכיבים את קומתו הרוחנית השלמה של עם ישראל, יתברר לנו ממצא מעניין מאד.

שלב ראשון

אברהם אבינו נימול הוא וביתו, עומד ושומע מפי ה' את משפטיו בעולם (דין סדום).

שלב שני

בני ישראל נימולים, שוחטים לראשונה את קרבן הפסח, יוצאים ממצרים ושומעים מפי ה' את דבריו בהר סיני.

שלב שלישי

עם ישראל מגיע לארץ ישראל ועובר את הירדן. כולם נימולים, מקריבים את הפסח, מקריבים את עומר השעורים ואחר כך שומעים מחדש את התורה בהר גריזים והר עיבל.

יש לשים לב, שכל שלב מכיל את השלבים הקודמים ומוסיף עליו.

עומר התנופה

כשהתורה מְצֻּה על ספירת העומר היא כותבת:

"כִּי תִבְאֹו אֶל הָאָרֶץ... וְקִצְרְתֶם אֵת קִצְרֶיהָ, וְהִבַּאתֶם אֵת עֹמֶר רֵאשִׁית קִצְרֶיכֶם...".

(ויקרא כג, י)

כלומר, בפעם הראשונה בהיסטוריה שהמצווה תתקיים, היא תופיע בכיבושה של ארץ ישראל. מכאן יחזור התהליך הזה בכל שנה ושנה באופן קבוע לדורות. באותה מידה, גם הבאת מנחה בחג השבועות תתקיים בפעם הראשונה, אלא שהפעם מחיטים ולא משעורים:

”...וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'.” (ויקרא כג, טז)

כלומר, חדשה שלא הייתה לפנייה. וזאת לדעת, כי בכל פעם כאשר לוקחים דבר שהוא חול והופכים אותו לקודש – מניפים אותו מעלה מטה ולכל הכיוונים; כלומר, מעלים אותו, מרוממים אותו ומבדילים אותו מכל צדדי החולין, כלפי הקודש. כך בדיוק עשו ללוויים בשעה שמינו אותם למשרתי ה', כך עשו לתרומת הזהב והנחושת למשכן, וכך גם יעשו לעומר ולביכורים בחג השבועות. עומר השעורים שהוא מאכל בהמה, יונף כדי לזכות ולהיות המחבר והמקשר בין אדמת ארץ ישראל לבין עם ישראל; ולכן הוא נקרא “עֹמֵר הַתְּנוּפָה” (ויקרא כג, טז).

■ מַמְחֶרֶת הַשֶּׁבֶת

התובנה החדשה שהגענו אליה, תפתח לנו שערים להבנת אחת הסוגיות שעוררו מחלוקת קשה בין חכמי ישראל לבין כת הצדוקים בזמן בית שני. הויכוח נסב סביב הפסוק: “וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשֶּׁבֶת...” (ויקרא כג, טז). חכמי ישראל קיבלו במסורת, שהשבת האמורה כאן אינה שבת בראשית אלא יום טוב ראשון של פסח. כת הצדוקים פירשה כפשוטו – שבת בראשית, לכן לדידם חג השבועות יחול תמיד ביום ראשון בשבוע.

אמנם ראיות רבות הוצגו במסכת מנחות להוכחת מסורת חכמי ישראל, אך עדיין לא נמצא ביאור מספיק לשימוש התורה בביטוי “מַמְחֶרֶת הַשֶּׁבֶת”.

נתבונן שוב בסדר האירועים בספר יהושע:

1. ט' בניסן – יהושע מודיע לעם ישראל הודעה מרעישה:

”וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ, כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה ה' בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת.” (יהושע ג, ה)

יום זה נועד להכנת העם למעבר הירדן שיהיה למחרתו.

2. י' בניסן – בני ישראל חוצים את הירדן ביבשה בדומה לנס קריעת ים סוף:

”וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן...” (יהושע ד, יט)

3. י"א בניסן – יהושע מל את בני ישראל:

"וַיַּעַשׂ לֹוּ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים, וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..." (יהושע ה, ג)

4. י"א, י"ב, י"ג בניסן – שלושת ימי החלמה מפצע ברית המילה:

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמּוּ כָּל הַגּוֹי לְהַמּוּל, וַיָּשׁוּבוּ תַּחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד הַיּוֹתֵם" (שם, פסוק ח)

5. י"ד בניסן – בני ישראל שוחטים ומקריבים קרבן פסח:

"...וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעָרְבוֹת יְרִיחוֹ" (שם, פסוק י)

6. ט"ו בניסן – בני ישראל חוגגים את חג הפסח.

7. ט"ז בניסן – מקריבים את עומר השעורים ואוכלים מן התבואה החדשה:

"וַיֵּאָכְלוּ מֵעֵבֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלּוֹי, בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (שם, פסוק יא)

לסיכום.

שבוע ימים של פעילות מואצת מיום ט' בניסן עד ט"ו בניסן.

היום השמיני הוא ט"ז בניסן. ביום זה – שבא מיד אחרי **השבוע המשמעותי הזה** – הקריבו את עומר השעורים לה'.

נשוב אל פסוקי התורה בפרשת אמור:

"...כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרְתֶם אֶת קְצִירָהּ, וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר ראשית קצירכם אל הכהן". (ויקרא כג, י)

כוונת הפסוק היא, להגעה הראשונה אל ארץ ישראל ולהקרבת עומר ראשית הקציר בפעם הראשונה מאז ומעולם.

על פי זה נפרש את הניסוח המיוחד:

"וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְנֹכְכֶם, מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת יַנִּיפְנּוּ הַכֹּהֲנִים" (שם, פסוק יא)

בלשון המקרא, 'שבת' היא גם כינוי לשבוע. כוונת התורה היא לשבעת הימים הראשונים והמיוחדים של הכניסה לארץ. כלומר 'ממחרת השבוע הזה' יחול ט"ז בניסן ובו יניף הכהן את עומר התנופה.

ראיה לדבר, בהמשך:

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת תַּמְיִמֹת תִּהְיֶינָה" (שם, פסוק טו)

"שִׁבְתוֹת תְּמִימֹת" הַכוּוֹנָה **שבועות שלמים** (על יום שבת בלבד לא שייך לומר תמים). כלומר, ממחרת השבוע הראשון בארץ ישראל, תספרו ארבעים ותשעה ימים שהם **שבעה שבועות שלמים:**

"עַד מִמָּחֳרַת הַשִּׁבְתָּה הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם..." (שם, פסוק טז)

כלומר, עד ממחרת **השבוע השביעי** תספרו בסך הכל חמישים יום:

"...וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לָהּ..." (שם)

פירושו, מנחה חדשה ממש, שלא הייתה מאז ומעולם, כי זו הפעם הראשונה שבני ישראל מגיעים אל ארץ ישראל:

"...חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם..." (שם, פסוק יד)

הווי אומר, כמו שאתם עושים **בפעם הראשונה כאמור**, תמשיכו שנה אחרי שנה חוק עולם.

סוף דבר, בדורותינו אין כמעט איש הזוכר את כת הצדוקים, כשמצד שני מסורת חכמי ישראל מתקבלת כמסורת העם כולו לדורותיו.

